מוּנָחִין בָּאָרוֹן שהיה יוצא עימהם למלחמה. וְכֵן הוּא אוֹמֵר במלחמת מדין "וַיִּשְׁלַח אוֹתָם מֹשֶׁה אֶלֶף לַמַּטֶּה לַצָּבָא, אוֹתָם וְאֶת פִּינְחָס בן אלעזר הכהן לצבא וכלי הקודש וחצוצרות התרועה בידו", ומבארת הגמרא את הפסוק, 'אוֹתָם' אֵלּוּ הַסַּנְהֶדְרִין שיצאו גם הם למלחמה עימהם. 'פִּינְחָס בן אלעזר' זֶה מפני שהיה כהן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה. 'וּכְלֵי הַקֹּדֶשׁ' זֶה הָאָרוֹן וְלוּחוֹת שֶׁבּוֹ. 'וַחֲצוֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה' אֵלּוּ הַשּׁוֹפָרוֹת שבהם היו תוקעים בעת המלחמה.

הוזכר לעיל, שפנחס יצא למלחמה זו כיון שהיה משוח מלחמה, מביאה הגמרא טעם אחר לכך. תָּנָא, לֹא לְחִנָּם הָלַךְ דווקא פִּינְחָס ולא הלך אלעזר לַמִּלְחָמָה במדין. אֶלָּא בשביל לִיפָּרַע ממדין את דִּין – העוול שעשו לְאֵבִי אִמּוֹ יוסף, שמכרוהו לעבד למצרים, וכמו שֶׁנֶּאֱמַר 'וְהַמְדָנִים – המדינים מָכְרוּ אוֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם וְגוֹ'" ולפיכך יצא דווקא פנחס, כדי לנקום את נקמת יוסף אבי אמו.

שואלת הגמרא, לְמֵימְרָא דְּפִינְחָס מִיּוֹסֵף אָתֵי, שאמו היתה משבט יוסף. וְהָא כְּתִיב "וְאֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן לָקַח לוֹ מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל לוֹ לְאִשָּׁה ותלד לו את פינחס", מַאי לָאו שכונה 'פוטיאל' משום דְּאָתֵי מִיתְרוֹ – שאמו היתה בת יתרו, שכונה 'פוטיאל' על שם שֶׁפִּיטֵּם עֲגָלִים כדי להקריבם לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מפני שהיה כומר לעבודה זרה. הרי שפינחס היה מיתרו ולא מיוסף. מתרצת הגמרא, לֹא, מוצאו היה מִיּוֹסֵף שגם הוא כונה בשם 'פוטיאל' על שם שֶׁפִּיטְּפֵט בִּיצְרוֹ – זלזל וכבש את יצרו במעשה אשת פוטיפר. ולפיכך ניתן לומר שאם אמו של פנחס, היתה משבט יוסף.

מקשה הגמרא, וְהָלֹא שְׁבָטִים מְבַיְּנִין אוֹתוֹ – את פנחס, באמרם רְאֵיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה – אשר מוצאו מפוטיאל, שהוא בֵּן לאדם נבזה, שהרי מצינו שֶׁפִּיטֵּם אֲבִי אִמּוֹ יתרו עֲגָלִים לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וכיצד יקום זה וַיַּהֲרֹג את זמרי, שהיה נָשִׂיא מִיִּשְׂרָאֵל, הרי יחוסו פגום ואין הוא ראוי לכך, אם כן רואים שמוצאו היה מיתרו. אֶלָּא מתרצת הגמרא, שאכן מוצאו היה מיוסף ויתרו יחד. וכיצד, אִי אֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ מוצאו מִיּוֹסֵף, בהכרח שְׁאִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ מוצאה מִיִּתְרוֹ, וְאִי אִימֵּיהּ דְּאִימֵּיהּ מוצאה מִיּוֹסֵף, בהכרח שֶׁאֲבוּהּ דְּאִימֵּיהּ היה מוצאו מִיִּתְרוֹ. מוסיפה הגמרא, דַּיְקָא נַמִּי שהיה מוצאו מיוסף ויתרו יחד, דִּכְתִיב 'מִבְּנוֹת פּוּטִיאֵל' תְּרֵי מַשְׁמַע, שהרי נאמר פוטיאל ולא פוטאל, שְׁמַע מִינָּהּ.

משנה. קודם יציאתם למלחמה "וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים את דברי הכהן אֶל הָעָם לֵאמֹר, מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וְלֹא חֲנָכוֹ – ועדיין לא גר בו כלל, יֵלֵךְ וְיָשׁוֹב לְבֵיתוֹ לחנוך את ביתו וְגוֹ'". מבארת המשנה את דיני החזרה בבונה בית, אֶחָד הַבּוֹנֶה בֵּית הַתֶּבֶן – המיועד לשמירת תבן, או בֵּית הַבָּקָר, או בֵּית הָעֲצִים, או בֵּית הָאוֹצָרוֹת לשמירת שמן ותבואה. כל אלו דינם כבית, שחוזר עליהם אם לא חנכם. כמו כן, אֶחָד הַבּוֹנֶה בית חדש, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ מאחר, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנָּתַן לוֹ מַתָּנָה, על כל אלו חוזר.

מוסיפים השוטרים לדבר, 'וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם וְלֹא חִלְּלוֹ וְגוֹ'" – שלא פדה את הפירות על מעות בשנה הרביעית לנטיעתו. מבארת המשנה את דין החוזר בנוטע כרם. אֶחָד הַנּוֹטֵעַ חמשה אילנות בְּכֶרֶם, וְאֶחָד הַנּוֹטֵעַ חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מִשאר מיני מַאֲכָל, וַאֲפִילּוּ היו חמישה עצים מֻחֲמֶשֶׁת הַמִּינִין – מחמישה מינים שונים, הרי אלו מצטרפין. כמו כן, אֶחָד הַנּוֹטֵעַ ממש, וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ – המכופף ענף מהאילן מתחת לאדמה והוא צומח כאילן חדש, וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב אילן באילן, וְאֶחָד הַלּוֹקֵחַ כרם, וְאֶחָד הַיּוֹרֵשׁ, וְאֶחָד שֶׁנָּתַן לוֹ מַתָּנָה, בכל אלו, חוזר.

מוסיפים השוטרים לדבר, 'וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אֵרַשׂ אִשָּׁה וְגוֹ'" ומבארת המשנה שֶׁאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הַבְּתוּלָה, וְאֶחָד הַמְאָרֵס אֶת הָאַלְמָנָה, אֲפִילּוּ שׁוֹמֶרֶת יָבָם – שמת אחיו בלא בנים ועדיין לא ייבם את אשתו, בכל אלו חוזר מהמלחמה, ויתירה מזו וַאֲפִילּוּ שָׁמַע שֶׁמֵּת אָחִיו בַּמִּלְחָמָה ובעת עליו לייבם את אשתו, חוֹזֵר מהמלחמה וּבָא לוֹ לייבמה.

כָּל אֵלּוּ וְאֵלּוּ שהוזכרו לעיל היו שׁוֹמְעִין את דִּבְרֵי כֹּהֵן מַעֲרִכֵי מִלְחָמָה – את דברי מערכי המלחמה שאמר הכהן, וְחוֹזְרִין מלהילחם, וּמַסְפִּיקִין מַיִם וּמָזוֹן וּמְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים לחיל הלוחם. וְאֵלּוּ שֶׁאֵינָן חוֹזְרִין אף על פי שבנו ונשאו ונטעו. הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר – חדר שלפני הבית, אַכְסַדְרָה – גג בלי מחיצות, וּמִרְפֶּסֶת, שאינם ראויים לדירה. כמו כן הַנּוֹטֵעַ אַרְבַּע אִילָנֵי מַאֲכָל, או וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק שאינם חשובים כרם. וכן הַמַּחֲזִיר אֶת גְּרוּשָׁתוֹ שאינה אשה חדשה עבורו. או מקדש אשה האסורה לו, כגון אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וְלִנְתִין, בכל אלו לֹא הָיָה חוֹזֵר.

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שמלבד כל אלו שהוזכרו לעיל, אַף הַבּוֹנֶה בַּיִת חדש עַל מְכוֹנוֹ – שהרס את ביתו ובנאו בשנית במתכונתו הקודמת לֹא הָיָה חוֹזֵר, הואיל ולא חידש דבר בבנייתו כעת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הַבּוֹנֶה בֵּית לְבֵנִים בַּשָּׁרוֹן שאינו בר קיימא כיון שצריך לחדשו מידי זמן לֹא הָיָה חוֹזֵר על בית כזה. זהו דין ההולכים למלחמה ושבים על פי דברי הכהן.

וְאֵלּוּ שֶׁאֵין זָזִין מִמְּקוֹמָן ואינם יוצאים את בתיהם כלל, ואף לא עד הספר. והם מי שבָּנָה בַּיִת וַחֲנָכוֹ ועדיין לא דר בו שנה, וכן אם נָטַע כֶּרֶם וְחִלְּלוֹ ועדיין לא תמה השנה הרביעית. וכן הַנּוֹשֵׂא אֶת אַרְמְנָתוֹ או הַבּוֹנֵם אֶת יְבִמְתּוֹ ועוד לא עברה שנה. שֶׁנֶּאֱמַר בנושא אשה חדשה 'נָקִי יִהְיֶה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת' ודורשים 'לְבֵיתוֹ' זֶה בֵּיתוֹ – ללמד שממתין שנה בביתו ואינו יוצא. ומתיבת 'יִהְיֶה' זֶה כַּרְמוֹ – אנו למדים כן לגבי נוטע כרם. ומה שנאמר 'וְשִׂמַּח אֶת אִשְׁתּוֹ' זוֹ אִשְׁתּוֹ – שהנושא אשה ממתין שנה, ו'אֲשֶׁר לָקַח' לְהָבִיא אֶת יְבִמְתּוֹ – מרבה לדין זה את כונס יבמתו. וכל אלו אֵין מְסַפִּיקִין (לָהֶם) מַיִם וּמָזוֹן וְאֵין מְתַקְּנִין אֶת הַדְּרָכִים, שאינם מחוייבים כלל בצרכי המלחמה.

גמרא. תָּנוּ רַבָּנָן נאמר בפסוק 'וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים אל העם לאמר מי האיש אשר בנה בית וגו'", מברר הברייתא, יָכוֹל שמדברים השוטרים דְּבָרִים שֶׁל עַצְמָן שלא על פי כהן, אי אפשר לומר כן, שהרי בְּשֶׁהוּא אוֹמֵר לאחר מכן את הלשון 'וְיָסְפוּ הַשּׁוֹטְרִים ודברו אל העם מי האיש הירא ורך הלבב וגו'", הֲרֵי מכך משמע שרק דְּבָרִים אלו מִשֶּׁל עַצְמָן אָמוּר שלא על פי כהן. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּים 'וְדִבְּרוּ הַשּׁוֹטְרִים' שנאמר קודם לכן, בהכרח שִׁבְּדִבְרֵי מְשׁוּחַ מִלְחָמָה הַכָּתוּב מְדַבֵּר ולא דברי השוטרים, הָא כֵּיצַד, כֹּהֵן מְדַבֵּר תחילה וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ את דבריו לעם.

מביאה הגמרא כמה ברייתות בזה, תָּנֵי חֲדָא, כֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. וְתַנְיָא אִידָךְ, כֹּהֵן מְדַבֵּר וְכֹהֵן מַשְׁמִיעַ. וְתַנְיָא אִידָךְ, שׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ. ודברי הברייתות סותרים לכאורה. מבארת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי, הָא כֵּיצַד מהלך דברי הכהן והשוטרים, מְ'וְנָגְשׁוּ' – מהיכן שנאמר הלשון 'ונגש' וְעַד תיבת 'וְדִבְּרוּ', דברים אלו היה הַכֹּהֵן מְדַבֵּר וְכֹהֵן מַשְׁמִיעַ את הדברים לעם. מִ'וְדִבְּרוּ' עַד תיבת 'וְיָסְפוּ' היה הַכֹּהֵן מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ את דבריו. וּמִ'וְיָסְפוּ' וְאֵילָךְ עד סוף פרשה זו, היה הַשּׁוֹטֵר מְדַבֵּר וְשׁוֹטֵר מַשְׁמִיעַ.

שנינו במשנה מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בַּיִת חָדָשׁ וכו' אחד הבונה בית התבן וכו', ואחד הבונה ואחד הלוקח וכו'. מבארת הגמרא את מקור הדברים. תָּנוּ רַבָּנָן נאמר בדברי הכהן, 'מי האיש אֲשֶׁר בָּנָה בית', דנה הברייתא אֵין לִי לרבות מפסוק זה אֶלָּא 'אֲשֶׁר בָּנָה' ממש, לָקַח וְיָרַשׁ וְנִיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מִנַּיִן שאף הוא חוזר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה', תיבת 'איש' מיותרת, שיכל לכתוב 'מי אשר בנה', אלא בא לרבות קונה ויורש.

עוד דנה הברייתא, על מה שנאמר בתורה 'בַּיִת', אֵין לִי ללמוד מפסוק זה אֶלָּא בַּיִת שדרים בו, מַנַּיִן לְרַבּוֹת בֵּית הַתֶּבֶן וּבֵית הַבָּקָר וּבֵית הָעֲצִים וּבֵית הָאוֹצָרוֹת שגם עליהם חוזר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר בָּנָה בית' ולא כתוב 'אשר בית בנה', לדרוש 'בנה' מִכָּל מָקוֹם, לרבות בית התבן ובית הבקר וכו'. אם כן, יָכוֹל שֶׁאֲנִי

המשך בעמוד כד

מְרַבֶּה אַף הַבּוֹנֶה בֵּית שַׁעַר אִכְסַדְרָה וּמִרְפֶּסֶת שעשויים לדריסת רגל ולא להשתמש בהם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בַּיִת׳, מַה בַּיִת הָרָאוּי לְדִירָה אַף כֹּל הָרָאוּי לְדִירָה, למעט את אלו שאינם עומדים לתשמיש דירה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, שהבית שנאמר בתורה הוא ׳בַּיִת׳ כְּמַשְׁמָעוֹ, וחוזר מהמלחמה רק על בית רגיל, ולא על אלו שהוזכרו במשנה ובברייתא.

מוסיפה הברייתא לדרוש את הפסוק, שהיה יכול לכתוב ׳וְלֹא חָנַךְ׳ וכתוב ׳וְלֹא חֲנָכוֹ׳, משמע שבא למעט ׳חנכו׳ לזה ולא לאחר, פָּרַט לְגַזְלָן שגזל בית, שאינו חוזר. שואלת הגמרא, לֵימָא מה שהוצרך למעט גזלן דְּלֹא כְּרַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, דְּאִי רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אפשר למעט גזלן מסיבה אחרת שהרי הָא אָמַר – דרש מהאמור בפרשה ׳וְרַךְ הַלֵּבָב׳ שכוונת התורה לְזֶה הַמִּתְיָרֵא

מֵעֲבִירוֹת שֶׁבָּדוּ וחוזר, ואם כן, התמעט הגזלן מטעם זה. מתרצת הגמרא, אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, צריך מיעוט נוסף במקרה כְּגוֹן דְּעָבַד תְּשׁוּבָה על גזילתו וְהָכִי דָּמֵי – ושילם את דמי הגזילה, ובאופן זה אינו חוזר מפני עבירה זו. שואלת הגמרא, אִי הָכִי ששילם על גזילתו, הָוֶה לֵיהּ לוֹקֵחַ על ידי כך וְלֵיחֱדַר – ויחזור לביתו כדין לוקח בית. עונה הגמרא, כֵּיוָן דְּמַעִיקָּרָא קודם ששילם פְּתוֹרַת גְּזֵילָה אָתָא לְיָדֵיהּ – הבית הגיע לידו בגזילה לֹא יחזור עבורו, וזה המיעוט של גזלן.

שנינו במשנה, 'וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כֶּרֶם' אחד הנוטע כרם וכו', אחד הנוטע ואחד המבריך וכו' ואחד הלוקח כו', מבארת הגמרא את המקור לכך, תָּנוּ רַבָּנָן, נאמר בפרשה 'ומי האיש אֲשֶׁר נָטַע כרם', אֵין לִי לרבות מפסוק זה אֶלָּא דווקא אם נָטַע ממש, לָקַח וְיָרַשׁ וְנִיתַּן לוֹ בְּמַתָּנָה מְנַיִן שאף הוא חוזר. תַּלְמוּד לוֹמַר 'וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע', תיבת 'איש' מיותרת, שיכל לכתוב 'מי אשר נטע', אלא בא לרבות קונה ויורש. 'כֶּרֶם' אֵין לִי לרבות אֶלָּא כֶּרֶם דווקא, מְנַיִן לְרַבּוֹת חֲמִשָּׁה אִילָנֵי מַאֲכָל וַאֲפִילּוּ מִשֶּׁאֵר מִינִין שגם עליהם חוזר, כמבואר במשנה. תַּלְמוּד לוֹמַר 'אֲשֶׁר נָטַע' כרם', ולא כתוב 'אשר כרם נטע' לדרוש 'נטע' מכל מקום, שכל נטיעות בכלל. אם כן יָכוֹל שֶׁאֲנִי מְרַבֶּה מפסוק זה אף הַנּוֹטֵעַ אַרְבָּעָה אִילָנֵי מַאֲכָל, או וַחֲמִשָּׁה אִילָנֵי סָרָק. תַּלְמוּד לוֹמַר 'כֶּרֶם' שמשמעה שצריך שידמה לכרם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב חולק וְאוֹמֵר, ש'כֶּרֶם' הנאמר כאן הוא כְּמַשְׁמָעוֹ, שדווקא על כרם חוזר, ולא על שאר אילנות.

ממשיכה הברייתא לדרוש, שהיה יכול לכתוב 'לֹא חִילֵּל' וכתוב 'וְלֹא חִילְּלוֹ', משמע שבא למעט, 'חיללו' לזה ולא לאחר, פָּרַט לְמַבְרִיךְ וּלְמַרְכִּיב – שהמבריך אילן באדמה, או המרכיבו באחר, אינו חוזר. מקשה הגמרא וְהָא אָנָן תְּנַן במשנתינו אֶחָד הַנּוֹטֵעַ וְאֶחָד הַמַּבְרִיךְ וְאֶחָד הַמַּרְכִּיב שבכל אלו חוזר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב חִסְדָּא, לֹא קַשְׁיָא, כָּאן בברייתא שאומרת שאינו חוזר, מדברת בְּהַרְכָּבַת אִיסּוּר – שהרכיב מין במין אחר כָּאן במשנתינו מדובר בְּהַרְכָּבַת הֶיתֵּר ולפיכך חוזר כדין נטיעה רגילה.

מבררת הגמרא, הַאי הַרְכָּבַת הֶיתֵּר שעליה דיברה המשנה הֵיכִי דָּמֵי שיחזור עליה. אִילֵימָא שהרכיב יַלְדָּה – נטיעה שלא הגיעה לשנתה הרביעית בְּיַלְדָּה – בנטיעה כמוה, אם כן, מדוע צריך לרבותה לחזרה, וְתִיפּוֹק לֵיהּ דְּבָעֵי מֵיהְדַּר אף לולא ההרכבה מְשׁוּם יַלְדָּה רִאשׁוֹנָה שעדיין לא חיללה. אֶלָּא בהכרח מדובר בהרכיב יַלְדָּה בְּזִקְנָה – נטיעה שעברו עליה ארבע שנים, וצריך לחזור משום הילדה שהרכיב. גם על זה מקשה הגמרא, וְהָאָמַר רַבִּי אַבָּהוּ שנטיעה יַלְדָּה שֶׁמֵּיבְּשָׁה – הרכיבה בְּזִקְנָה, בְּטֵלָה הנטיעה הַיַּלְדָּה בְּזִקְנָה וְאֵין בָּהּ דִּין עֲרֵלָה ולפיכך אין בה דין חילול נטע רבעי ומדוע חוזר. מתרצת הגמרא, אָמַר רַבִּי יְרְמְיָה, לְעוֹלָם מדובר שהרכיב יַלְדָּה בְּיַלְדָּה, ומה שקשתה הגמרא הרי צריך לחזור משום הנטיעה הילדה הראשונה, מדובר כאן וּבְגוֹן דְּנָטַע לְהַךְ נטיעה קַמַּייתָא לְסָיָיג – שתהיה לגדר וּלְקוֹרוֹת – או שנטע את הראשונה לקצוץ את קורותיה. ולפיכך אינו חוזר מחמתה, דִּתְנַן, הַנּוֹטֵעַ לְסָיָיג וּלְקוֹרוֹת ולא לאכילת פירותיו פָּטוּר מִן הָעֲרֵלָה, וכמו כן, אין בה דין חילול רבעי, ולכך חוזר רק על הנטיעה שהרכיב.

מקשה הגמרא, וּמַאי שְׁנָא הרכיב יַלְדָּה בְּזִקְנָה דְּבָטְלָה ולפיכך אינה חייבת בערלה, וּמַאי שְׁנָא יַלְדָּה שהרכיב בְּיַלְדָּה שנטיעה לסייג וקורות דְּלֹא בָּטְלָה הנטיעה החדשה בחבירתה, וחייבת בערלה, הרי הנטיעה שנטעה לסייג וקורות היא בזקינה. מתרצת הגמרא, הָתָם בנטיעה זקינה, אִי מֵיפַּלְגִי עֲלָהּ ורוצה לנהוג בה כילדה, אינו יכול, שהרי לָאו בַּת מֵיהְדַּר הִיא כיון שבמציאות היא זקינה ואין מחשבתו מועילה. ואילו הָכָא בנטיעה ילדה שניטעה לקורות, אִי מֵיפַּלְגִי עֲלָהּ לייעדה לאכילה בַּת מֵיהְדַּר הִיא ותיחשב כנטיעה רגילה החייבת בערלה, [דְּהָא מַעִיקָּרָא לְפֵירֵי קָיְימָא] ולפיכך יכול לשנות את יעודה. מִידֵי דַּהֲוָה אַעֲלוֹ מֵאֵילֵיהֶן – וכמו שמצינו באילנות שעלו מאליהן, דִּתְנַן, עֲלוּ מֵאֵילֵיהֶן חַיָּבִין בְּעֲרֵלָה הרי שיכול לייעדם לאכילה, אף שלא היו מיועדות לכך מתחילה.

שואלת הגמרא, מדוע העמיד רבי ירמיה את המשנה באופן דחוק, וְלוֹקְמָהּ במרכיב אילן בְּכֶרֶם שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין, דהיינו שהרכיב האחד בעץ חברו, דְּהַאי הָדַר אַדִּידֵיהּ וְהַאי הָדַר אַדִּידֵיהּ – ולפיכך חוזרים שניהם על ידי הרכבה זו. עונה הגמרא, אָמַר רַב פָּפָּא, זֹאת אוֹמֶרֶת, מכך שלא תירצה כן מוכח שכֶּרֶם שֶׁל שְׁנֵי שׁוּתָּפִין אֵין חוֹזְרִין עֲלָיו מֵעַרְכֵי הַמִּלְחָמָה ולפיכך אין להעמיד כך.

מקשה הגמרא, וּמַאי שְׁנָא כרם של שותפין מֵהֲמִשָּׁה אַחִין וּמֵת אֶחָד מֵהֶן בֵּמַלְחָמָה וצריכים לייבם את אשתו, דִּכְוֻתְּן חוֹזְרִין מפני שהיא שומרת יבם לכולם, והרי הם כשותפים בה. מתרצת הגמרא, הָתָם בחמישה אחין כָּל חַד וְחַד קָרִינָא בֵּיהּ אִשְׁתּוֹ כיון שיתכן שתתייבם לו, הָכָא בכרם של שותפין כָּל חַד וְחַד לֹא קָרִינָא בֵּיהּ כַּרְמוֹ שהרי שניהם שותפים בכל עץ ועץ.

הגמרא מתרצת תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה האומרת שהמרכיב והמבריך חוזר, על הברייתא האומרת שאינו חוזר, רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר, שמשנתינו שנקטה שחוזר במבריך ומרכיב, מדברת בְּמַבְרִיךְ – מרכיב, אִילָן שדינו לחזור עליו, בְּיָרָק שאין חוזרים עליו מצד עצמו, שהרי אין בו דיני ערלה ורבעי. ואם תקשה הרי הרכבה זו היא הרכבת איסור, ולמדנו בברייתא שאין חוזרים עליה. התירוץ וְהַאי תַּנָּא הוּא, דְּתַנְיָא, הַמַּבְרִיךְ אִילָן בְּיָרָק רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל מַתִּיר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה בֶּן גַּמְדָּא אִישׁ כְּפַר עַכּוֹ, ומשנתינו סברה כמותו. וַחֲכָמִים אוֹסְרִין, ולדבריהם, הרכבה זו היא הרכבת איסור.

תירוץ נוסף על הקושיא מהמשנה על הברייתא, כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָא מַנִּי – הברייתא שנקטה שאינו חוזר על הרכבה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הִיא שאמר לפני כן בברייתא 'כרם כמשמעו', שהרי האם לֹא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הָתָם לעיל שֶׁכֶּרֶם כְּמַשְׁמָעוֹ למעט כל נטיעה שאינה גפן, הָכָא נָמֵי דורש רבי אליעזר בן יעקב את תיבת נָטַע שהוא כמשמעו, ולפיכך נוֹטֵעַ אֵין מַבְרִיךְ וּמַרְכִּיב לֹא, ואינו חוזר על אפילו על הרכבת היתר, אבל תנא קמא של הברייתא סובר שחוזרים על הרכבה, וכדבריהם סוברת משנתינו.

מביאה הגמרא דין נוסף בשם רב אידי אמר רבי יוחנן, כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, מֵת תּוֹפֵס אַרְבַּע אַמּוֹת לִקְרִיאַת שְׁמַע, ואסור לקרותה בארבע אמותיו. והטעם, משום דְּכְתִיב 'לוֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עוֹשֵׂהוּ' וכשמקיים מצווה בקרבתו, הוא כלועג עליו.

כעין מה ששנינו, מצינו דין נוסף. אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, חוּרְגְּתָא – בת אשתו הַגְּרִילָה בֵּין הָאֲחִין – שגדלה בין בניו מאשה אחרת, אֲסוּרָה לְיִנָּשֵׂא לְאַחִין מאשתו השניה, מִפְּנֵי דְּמִתַּחֲזְיָא כִּי אֲחָתַייהוּ למי שאינו מכיר באמה האמיתית. דוחה הגמרא וְלֹא הִיא – אין איסור בדבר, מִפְּנֵי שֶׁקָּלָא אֵימַת לֵיהּ לְמֵילְתָא וידעו כולם שאינה אחותם.

מימרא נוספת נאמרה מפי אלו. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב, לָקֵט שִׁכְחָה וּפֵאָה הפטורים ממעשר, שֶׁעֲשָׂאָן העני שקיבלם בְּגוֹרָן – שכינסם ועשה מהם כרי, הוֹקְבָּעוּ לְמַעֲשֵׂר מדרבנן, מפני הרואים שאינם יודעים את מקורם, ויחשבו שגדל בשדהו של העני. מוסיפה הגמרא, אָמַר עוּלָּא, לֹא אָמְרָן

המשך בעמוד עג

שחייבים במעשר **אֲלָא** שכינסם **בְּשָׁוֶה** שלא ראו כולם כשכינסם, **אֲבָל** אם כינסם **בָּעִיר** אינו חייב לעשרם, כיון שקָלָא **אִית לֵיהּ לְמִלְתָא** שהוא לקט שכחה ופאה, שכל שכיניו ראו שהביאם מעט מעט.

מימרא נוספת נאמרה משמם, **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב**, שנטיעה יַלְדָּה הַפְּחוּתָה מִשָּׁלֹשׁ שנטעה בין הזורעים, **אֵינָהּ מְקֻדֶּשֶׁת** לאסור **אֶת הַזְּרָעִים** מדין כלאים, כיון שאינה נראית נטיעה. ומוסיפה הגמרא, **וְהָנֵי מִילֵּי** שאינה אוסרת **בִּשְׁתַּיִם כְּנֶגֶד שְׁתַּיִם וְאַחַת יוֹצְאָה זָנָב** – בכרם בשיעורו המועט ביותר, **אֲבָל כּוּלֵּי כַּרְמָא** – אם כל הכרם עשוי כן **מְקַדֵּישׁ** – אוסר הזרעים.

מימרא נוספת שנינו משמם, **וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,**